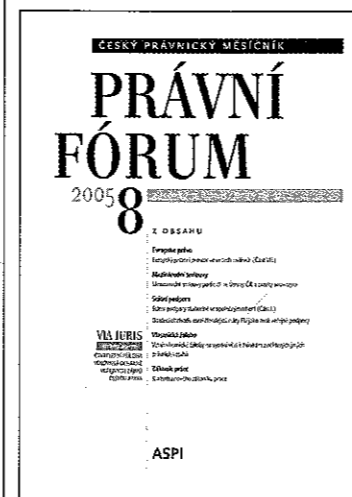

■ EVROPSKÉ PRÁVO	
Evropský justiční prostor ve věcech civilních (Část VII.)	281
× Zdeněk Kapitán	
■ MEZINÁRODNÍ SMLOUVY	
Mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy ČR a otázky související	291
Naděžda Šišková	
■ STÁTNÍ PODPORA	
Státní podpory slučitelné se společným trhem (Část I.)	297
Petr Běhan	
Dotčení obchodu mezi členskými státy EU jako znak veřejné podpory	302
Michal Kincl	
■ VLASTNICKÁ ŽALOBA	
Vztah vlastnické žaloby na vydání věci k žalobám z některých jiných právních vztahů	305
Jiří Spáčil	
■ ZÁKONÍK PRÁCE	
K návrhu nového zákoníku práce	314
Margerita Vysokajová	
■ VÝPOČET STAROBNÍHO DŮCHODU	
O způsobu výpočtu starobního důchodu a o jednom rozhodnutí (nerozhodnutí) Ústavního soudu	320
Pavel Varvařovský	

VIA IURIS

■ PRAVNÍ OBZORY	
Státem zajišťována právní pomoc	49
× Martin Škop	
■ DISKUSE A NÁZORY	
K nedostatečné transpozici směrnice ES „o účasti veřejnosti“	57
Pavel Černý, Radek Motzke	
■ PŘIPRAVOVANÉ PRAVNÍ PŘEDPISY	
Několik poznámek k připravované právní úpravě stavebního práva	61
Luděk Šikola	
■ VE VEŘEJNÉM ZÁJMU	
Žaloby ve veřejném zájmu (Část III.)	65
Pavel Franc	

PRAVNÍ FÓRUM
Český právník měsíčník
Ročník II
číslo 8/2005
Vydává: ASPI, a. s.

Šéfredaktor: JUDr. Václav Fiala
Redaktorka: Mgr. Hana Dušková

Inzerce: Iva Suchnová,
tel.: 246 040 439

Adresa redakce:
ASPI, a. s.
U nákladového nádraží 6
130 00 Praha 3
Tel.: 246 040 419
246 040 440
Fax: 246 040 401
e-mail: vfiala@aspi.cz

Registrováno:
Ministerstvem kultury ČR
pod číslem MK ČR E 14833,
ISSN 1214-7966

Sazba, tisk:
SERIFA, s. r. o., Jinonická 80, Praha 5

Vychází jednou měsíčně
Předplatné na 12 čísel činí
1700 Kč (bez DPH)
a 1785 (včetně DPH)
Cena jednoho čísla je 160 Kč.

Zákaznická linka: 246 040 400

Toto číslo bylo předáno do tisku
dne 24. srpna 2005.

Příspěvky zasílejte redakci
v jednom výtisku a současně
na disketě, případně e-mailem.
Nevyžádané příspěvky
se nevracejí. Přijetím rukopisu
k uveřejnění získává vydavatel
výhradní licenci uveřejnit
příspěvek v jím vydávaných
časopisech a publikacích
a elektronických produktech.

Za správnost údajů uvedených
v článcích odpovídají jejich autoři.

Přetisk a jakékoli šíření je možné
jen se souhlasem vydavatele.

PRÁVNÍ FÓRUM 8 2005

2. ročník
31. 8. 2005

Evropský justiční prostor ve věcech civilních Část VII.

Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských
a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

ZDENĚK KAPITÁN

Toto pokračování seriálu Evropský justiční prostor ve věcech civilních je zaměřeno na problematiku rodinného práva, resp. na část těchto vztahů, na které reagují svým obsahem komunitární nástroje regulace, které jsou součástí úpravy páteře evropského justičního prostoru ve věcech civilních.

Právní prostředí určování příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti po vstupu České republiky do EU

Řízení, která se dotýkala otázek rodinného práva, nepatřila – s výjimkou žalob týkajících se výživného – do rozsahu působnosti Bruselské úmluvy o příslušnosti a uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. Ještě před jednáním evropského summitu v Amsterdamu však existoval návrh Bruselské úmluvy II, která se týkala příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem. Vzhledem k tomu, že po vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost došlo k částečné komunitarizaci 2. a 3. pilíře Evropské unie, nastal také přesun části kompetencí, jež se tý-

kají otázek justice, do komunitárního, prvního pilíře Evropské unie. Tak došlo – jak bylo popsáno v prvním díle tohoto seriálu – ke změně nástroje zakončení pravidel určování mezinárodní pravomoci (příslušnosti) a uznávání a výkonu rozhodnutí v oblasti civilního práva a tímto novým nástrojem se stalo nařízení. Připravený text Bruselské úmluvy II, kterou členské státy Evropské unie nestihly podepsat, tak byl převzat a přijat jako Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. 5. 2000, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem, nazývané zkráceně **nařízením Brusel II.**

Avšak již v roce 2002 předložila Komise návrh nového znění tohoto nařízení.¹⁾ Podstata návrhu spočívala v akceptaci celé řady iniciativ směřujících především k rozšíření rozsahu působnosti nařízení Brusel II. Návrh obsahoval jednak převzetí ustanovení týkajících se rozvodu manželství z nařízení Brusel II, která nebyla podstatně změněna, jednak obsahoval problematiku rodičovské zodpovědnosti, která byla rozšířena, a to především na popud návrhu, který předložila Francie. Nové znění nařízení bylo přijato jako Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze

¹⁾ Viz dokument Komise č. (Kom2002)222.

dne 27. listopadu 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, pro něž se vžil zkrácený název **nařízení Brusel IIa**, resp. **nařízení Brusel II bis**.

Nařízení Brusel IIa ve srovnání s nařízením Brusel II svým rozsahem nabylo o 26 článků,²⁾ jedná se tedy o poměrně rozsáhlý dokument, který se věnuje celé řadě problémových okruhů. Vzhledem k tomu, že nařízení Brusel IIa nabylo v plném rozsahu účinnosti od 1. 3. 2005, věnuje se příspěvek především tomuto dokumentu. Na obsah nařízení Brusel II, jež mělo být aplikováno v mezidobí ode dne vstupu České republiky do Evropské unie do účinnosti nařízení Brusel IIa, tento příspěvek upozorní jen tehdy, bude-li to třeba.

Výchozí koncepce obou nařízení je shodná, proto je s ohledem na cíle tohoto seriálu vhodné rozdělit pouze ty otázky, které zásadním způsobem ovlivňují koncepci regulace určité právní materie. Již výše bylo avizováno, že nařízení Brusel IIa je poměrně rozsáhlý dokument, jeví se proto vhodnější poukázat pouze na základní trendy úpravy s využitím poznatků, které jsou obsaženy v předchozích dílech seriálu Evropský justiční prostor ve věcech civilních.

V závěru úvodních poznámek o právním prostředí regulace některých rodinněprávních vztahů s mezinárodním prvkem, na které dopadá nařízení Brusel IIa, je třeba rovněž zmínit skutečnost, že tato úprava je ve vnitrostátním zákonodárství doplněna pro oblast uznání a výkonu zvláštními ustanoveními § 68a až 68c zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, která byla do zmíněného zákona včleněna v důsledku přijetí tzv. adaptační novely, přijímané v důsledku nutnosti reagovat na změnu koncepce uznání a výkonu po vstupu České republiky do Evropské unie. Vzhledem k tomu, že podrobnější výklad k uvedeným ustanovením byl podán v předchozím díle tohoto seriálu, nebude se jim tento příspěvek věnovat.

Informační zdroje o nařízení Brusel IIa

Předchozí díly seriálu se věnovaly především obsahu nařízení Brusel I. Množství literatury, ať zahraniční, tak tuzemské, komentující tento právní předpis, utěšeně roste. Nařízení Brusel II nemělo svého předchůdce v podobě platného právního dokumentu – úmluvy – a jedná se o fenomén spíše nový, proto neexistuje k problematice rozsáhlejší monografická literatura a judikatura. V podmínkách České republiky je problém i se získáním samotného textu naří-

²⁾ Částečně v důsledku rozšíření rozsahu věcné působnosti nařízení, částečně přesunem úpravy některých otázek z příloh do vlastního textu nařízení Brusel IIa, současně také precizací úpravy v některých ohledech.

zení Brusel IIa. To není v českém jazykovém znění k dispozici například v systému Eur-Lex na portálu Evropské unie, který je reálně základním zdrojem získávání informací o obsahu práva Evropské unie. Českou verzi lze získat buď v Informačním systému pro aproximaci práva, vedeném Odborem kompatibility Úřadu vlády České republiky,³⁾ nebo v Evropském soudním atlasu ve věcech občanských.⁴⁾ Posléze uvedený zdroj lze jen doporučit, poněvadž v něm je uživatelsky velmi přístupnou formou zpřístupněna celá řada dokumentů, které se problematiky týkají. Díky tomu, že přímo na tomto místě je přístupný například také Akt o přistoupení a přehled dokumentů, jimiž došlo k novelizaci nařízení Brusel IIa, jedná se o velmi cenný a zejména pro praxi přísný zdroj.

Okruh použití nařízení Brusel IIa

A. Věcná a osobní působnost

Vymezení věcné a osobní působnosti je úzce provázáno. Nařízení Brusel IIa se vztahuje na subjekty (rodiče, resp. manžele a děti) vymezených druhů právních vztahů. Nařízení ve svém čl. 1 stanoví, že se vztahuje **bez ohledu na druh soudu na občanskoprávní věci, které se týkají:**

a) **rozvodu, rozluky, nebo prohlášení manželství za neplatné,**

b) **přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti.**

Hned v úvodu je třeba opět zdůraznit premisu již mnohokrát zdůrazněnou i v judikatuře Evropského soudního dvora, že termíny, které akt evropského práva používá, jsou předmětem autonomního, evropského (resp. evropsky konformního) výkladu a jejich význam nelze vykládat striktně s ohledem na obsah vnitrostátních právních úprav. Výjimku z této zásady mohou stanovit pouze výslovně akty práva Evropské unie (viz příklad dále). I když i terminologie nařízení Brusel IIa v mnoha ohledech příliš nekonvenuje obsahu terminologie a systematické českého občanského, rodinného a mezinárodního práva soukromého, nemůže tato okolnost představovat zásadní překážku používání nařízení a právě s ohledem na zásadu eurokonformního výkladu je třeba před vlastní aplikací práva „doladit“ vztah mezi terminologií vnitrostátního práva a aktu komunitárního práva, a to podobnými metodami, jako je tomu v mezinárodním právu soukromém.⁵⁾ Samo nařízení Brusel IIa pomáhá v některých ohledech tím, že obsahuje celou řadu legálních definic v čl. 2 (např. definice právních termínů soud, rozhodnutí,

³⁾ Viz na <http://isap.vlada.cz/>.

⁴⁾ Viz na http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/html/index_cs.htm?countrySession=16&.

⁵⁾ Jednak jde o řešení kvalifikačního problému, eventuálně o problematiku adaptace kolizního řešení.

členský stát původu, rodičovská zodpovědnost, právo na styk s dítětem, neoprávněné odebrání nebo zadržení aj.; jedná se o novinku, kterou původní nařízení Brusel II [s jednou výjimkou] neobsahovalo.

S ohledem na výše zmíněné úvodní vymezení působnosti nařízení Brusel IIa je na místě zdůraznit, že použití slova „soud“ neomezuje použití nařízení jen na situace, kdy by vymezenou rodinněprávní věc rozhodoval soud. Soudem se podle nařízení má na mysli jakýkoliv orgán rozhodující ve vymezeném okruhu „občanskoprávních“ vztahů. Je proto na místě zaměřit se vždy spíše na obsah právního vztahu, než na orgán, do jehož pravomoci věc spadá. Tím může být v celé řadě členských států Evropské unie i správní úřad (zpravidla matriční) nebo například notář. Podmínkou tedy je, že se jedná o autoritativní rozhodnutí orgánu, který je nadán veřejnou mocí.

Nařízení Brusel IIa, jak vyplývá se shora uvedeného, se vztahuje na tři základní oblasti:

a) Na věci „osobního manželského práva“. Konkrétně na **věci rozvodu, rozluky a řízení o neplatnost manželství**.

Praxe si v této souvislosti klade několik otázek. V první řadě zda se s ohledem na relativní jednoznačnost textu vztahuje nařízení Brusel IIa také na řízení o určení, zda tu manželství je či není. Převažující názor se klání k závěru, že tomu tak je, neboť výsledek řízení o neplatnost či řízení o tom, zda tu manželství je či není, je obdobný a ani z hlediska existující praxe uznání a výkonu není ani důvod rozlišovat kvalitu těchto dvou typů rozhodnutí.⁶⁾

Jestliže z pohledu vymezení typů řízení je nařízení Brusel IIa vykládáno extenzivně, není tomu tak v jiných případech. O doslovný výklad se opírá nauka a i praxe v případech, kdy je posuzováno, zda se vztahuje nařízení i na jiné typy právních svazků, než je manželství, například na oblast právně institucionalizovaných forem soužití osob stejného pohlaví. Tato otázka byla zodpovězena negativně s tím, že se nařízení Brusel IIa vztahuje pouze na manželství.⁷⁾

Předchozí text úmyslně zdůraznil, že se nařízení vztahuje na otázky osobní. Pokud jde o nárok na výživné mezi manžely, jedná se o oblast, která je upravena nařízením Brusel I (srov. jeho čl. 5 bod 2.). Do předmětu působnosti nařízení Brusel IIa rovněž nespádají ani jiné následky rozvodu či neplatnosti manželství.

⁶⁾ Srov. k tomu Schlosser, P.: EU-Zivilprozessrecht. Kommentar. EuGVVO, EuEheVO, EuBVO, EuZVO. 2. vydání. C. H. Beck, München 2003, str. 367 a násl., a názory ostatních autorů tam uvedené.

⁷⁾ Viz k tomu Schmidt, U.: Europäisches Zivilprozessrecht. Das 11. Buch der ZPO. I. vydání. C. H. Beck, München 2004, str. 70, marg. č. 218.

b) Na věci týkající se **rodičovské zodpovědnosti**. Koncepce nařízení Brusel IIa je v tomto ohledu velmi široká. Nařízení se vztahuje na jakoukoliv otázku výkonu rodičovské zodpovědnosti, pokud spadá do kompetence „soudů“, jak byla výše vymezena.

Původní přístup nařízení Brusel II byl však striktnější. Zaměření nařízení se týkalo spíše rozvodu a „otázek s tím souvisejících“, proto byla působnost nařízení Brusel II omezena jen na ty otázky výkonu rodičovské zodpovědnosti, které vznikaly (1) v souvislosti s rozvodem manželství či jeho prohlášením za neplatné a (2) jen tehdy, pokud se jednalo o společné děti (rozváděných) rodičů. Okruh otázek spadajících do rozsahu působnosti nařízení Brusel IIa však poměr obrátil a lze směle tvrdit, že vymezení pro oblast rodičovské zodpovědnosti je svou kvantitou větší než pro oblast manželského práva. Důvodem tohoto doktrinního posunu je jednak skutečnost, že po přijetí Amsterodamské a posléze také Niceské smlouvy je kladem mnohem větší důraz na otázky sociální a lidskoprávní, mnohé mechanismy nařízení Brusel IIa jsou také motivovány konstrukcemi, známými z Úmluvy o právech dítěte (počínaje obecným principem nejvyššího blaha a konče například zcela konkrétními projevy práva dítěte být slyšeno). Problematika styku dítěte s rodiči je považována rovněž za jednu z priorit také z racionálních důvodů, neboť právě těžkosti a formální překážky jsou jedním z nemalých ztížení realizace volného pohybu osob jako jedné ze čtyř základních svobod Společenství.

Z hlediska formálně-technického se nařízení Brusel IIa ve svém čl. 1 odst. 2 pokouší demonstrativním výčtem přiblížit okruh otázek rodičovské zodpovědnosti, na něž dopadá:

- právo péče o dítě a právo na styk s dítětem,
- poručnictví, opatrovnictví a podobné instituty,
- určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědného za dítě či jeho jmění nebo pověřených zastupováním dítěte či napomáháním dítěti a stanovení jeho úkolů,
- umístění dítěte do pěstounské péče,
- opatření k ochraně dítěte spojených se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte.

Vymezení okruhu vztahů, které zahrnuje rodičovská zodpovědnost, odpovídá přístupu tuzemského práva (srov. § 31 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Přesto však lze výčet otázek v nařízení Brusel IIa považovat i z pohledu tuzemské praxe za vhodný, neboť některé právní řady například pod rodičovskou zodpovědnost nepodřazují všechny otázky správy jmění dítěte apod.

Zpřesnění působnosti nařízení ve vztahu k věcem rodičovské zodpovědnosti je provedeno negativním (taxativním) výčtem otázek, na které nařízení Brusel IIa nedopadá (čl. 1 odst. 3):

- určení nebo popření otcovství,
- rozhodnutí o osvojení, preadopční opatření nebo neplatnost či zrušení osvojení,
- přijetí a jméno dítěte,
- dosažení zletilosti,
- vyživovací povinnost,
- správy jmění nebo dědictví,
- opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi.

c) Na uznání a výkon rozhodnutí.

Z hlediska **věcné působnosti pro oblast uznání a výkonu** se nařízení Brusel IIa vztahuje na rozhodnutí, která se týkají věcí spadajících do rozsahu právních vztahů regulovaných nařízením. Pokud jde o formu, je třeba rozumět rozhodnutími jednak autoritativní individuální právní akty, ale rovněž vykonatelné veřejné listiny a vykonatelné dohody (čl. 46 nařízení Brusel IIa), se kterými se zachází pro účely uznání a výkonu stejně jako s rozhodnutími.

B. Teritoriální a časová působnost

Prvním kritériem prostorové působnosti nařízení Brusel IIa je, že se vztahuje na všechny členské státy Evropské unie s výjimkou Dánska (na ně se nařízení nevztahuje, neboť Dánsko se rozhodlo neúčastnit se přijímání tohoto nařízení podle čl. 1 a 2 Protokolu o postavení Dánska k Maastrichtské smlouvě).

Druhým kritériem prostorové působnosti je vždy stanovení příslušné skutkové okolnosti, kterou nařízení stanoví jako podmínku svého použití. Tato okolnost (např. obvyklé bydliště, či skutečnost, že se jedná o uznání rozhodnutí členského státu Evropské unie) vyjadřuje vymezení dostatečně úzkého spojení s územím určitého státu tak, aby bylo možno použít pro posouzení a postup v případě pramen evropského mezinárodního práva procesního, kterým je v daném případě nařízení Brusel IIa.

1. Řízení o rozvodu, rozluce a neplatnosti manželství

Okolností, od které se odvíjí mezinárodní příslušnost (pravomoc) k řízení o rozvodu, rozluce a neplatnosti manželství (a tím i prostorová působnost nařízení Brusel IIa), je:

- 1.1. obvyklé bydliště,
- 1.2. státní příslušnost,
- 1.3. domicil,

1.4. okolnosti stanovené vnitrostátním právem – tzv. zbytková příslušnost.

Ad 1.1. Nařízení Brusel IIa volí pro založení příslušnosti kritérium obvyklého bydliště na území určitého státu, nikoliv již tedy kritérium bydliště (domicilu), ve významu, v němž je používán nařízením Brusel I.⁸⁾ Nařízení Brusel IIa tedy jako základní kritérium používá bydliště doplněné adjektivem obvyklé. V české jazykové verzi není tento rozdíl na první pohled patrný, ale například německá verze nepoužívá již obrat *Wohnsitz*, nýbrž *gewöhnlicher Aufenthalt*, anglické vyjádření nepoužívá již opis *person domiciled in a Member State*, nýbrž obrat *habitually resident*, francouzská verze opustila opis *les personnes domiciliées sur le territoire d'un État membre* a zvolila termín *la résidence habituelle*. Termín obvyklého bydliště je předmětem autonomního výkladu. Nová koncepce zvolená nařízením Brusel II a Brusel IIa představuje podle převažujícího názoru významový posun vedoucí k větší benevolenci při určování místa, od něhož se odvíjí určení mezinárodní pravomoci (příslušnosti) soudu. Při výkladu této podmínky lze jako odrazový můstek využít dosavadní definici bydliště, jak ji podal Evropský soudní dvůr – jde o *stálé a obvyklé centrum životních zájmů osoby zvolené s úmyslem trvalosti jeho existence*.⁹⁾ Volbou adjektiva „obvyklý“ se tak požadavek relativní stálosti určitého místa jako bydliště vytrácí.

Od této změny lze rovněž očekávat negativní projevy *forum shopping*, v rámci Evropské unie tak bude možno formálně měnit bydliště s cílem účelově využít možnosti podat žalobu o rozvod ve státě, jehož úprava je pro manžele nebo jednoho z nich výhodnější, a to s ohledem na okolnosti časové i věcné; tento závěr ostatně podporuje formulace důvodů odepření cizího rozvodového rozhodnutí (viz podrobněji dále).

Nařízení Brusel IIa ve svém čl. 3 odst. 1 písm. a) stanoví taxativní výčet několika obvyklých bydlišť, která mohou vést k založení mezinárodní pravomoci (příslušnosti):

- obvyklé bydliště obou manželů,
- obvyklé bydliště obou manželů, pokud v něm jeden z nich ještě bydlí,
- obvyklé bydliště odpůrce,
- obvyklé bydliště navrhovatele, v němž bydlel nejméně jeden rok bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení,
- obvyklé bydliště navrhovatele, v němž bydlel nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, a zároveň je buď státním příslušníkem tohoto členského státu, ne-

⁸⁾ K tomu viz podrobněji zejména výklad prof. Rozehnalové v Právním fóru č. 3, 2005.

⁹⁾ Viz i Schmidt v díle citovaném v pozn. č. 7, str. 71 – 72.

bo – v případě Spojeného království a Irsku – zde má domicil.

Jedině poslední dva důvody mohou vést k omezení *forum shopping*, neboť stanoví lhůtu jednoho, resp. půl roku, aby obvyklé bydliště navrhovatele bylo způsobilé založit mezinárodní pravomoc (příslušnost) soudů. Neexistence omezení dobou je zčásti pochopitelná v ostatních případech, neboť v nich se opírá o klasickou zásadu civilního procesu, podle níž se příslušnost soudu určuje podle soudu žalovaného. V ostatních případech lze se statisticky poměrně velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že místo společného bydliště (ať už bývalého, nebo existujícího) manželů tvoří dostatečně úzkou vazbu s určitým státem a že toto místo je v podstatě „stálým“ bydlištěm manželů.

Ad 1.2. a 1.3. Kritérium státní příslušnosti a domicilu je alternativním kritériem ke kritériu obvyklého bydliště. Lze říci, že předpokládá nikoliv teritoriální, nýbrž osobní vazbu, na základě jejíž existence je v mezinárodním právu procesním pravidelně zakládána mezinárodní pravomoc (příslušnost) soudů ve vztazích s mezinárodním právem, neboť souvisí se zásadou diplomatické ochrany podle mezinárodního práva. Kritérium domicilu se aplikuje pouze ve vztahu ke Spojenému království a Irsku a obsah právního termínu domicil je vykládán podle vnitrostátního práva těchto států (čl. 3 odst. 2 nařízení Brusel IIa), tedy nikoliv „evropsky“ autonomně.

Kritérium státní příslušnosti a domicilu je i přes shora uvedené kritériem kvalifikovaným. K založení mezinárodní pravomoci (příslušnosti) vede jen tehdy, pokud mají státní příslušnost/domicil určitého státu současně oba manželé.

Ad 1.4. Nařízení Brusel IIa zná v úpravě obsažené v čl. 7 ještě kategorii tzv. zbytkové příslušnosti. Jedná se o situaci, kdy lze příslušnost soudu členského státu určit podle jeho (vnitrostátních) předpisů, pokud nevedou k založení příslušnosti pravidla obsažená v nařízení.

2. Otázky rodičovské zodpovědnosti

Kritéria mezinárodní pravomoci (příslušnosti) ve věcech rodičovské zodpovědnosti lze rozdělit do dvou kategorií:

2.1. Obecné kritérium

Obecným kritériem je **obvyklé bydliště dítěte v době podání návrhu**. Pro výklad termínu obvyklého bydliště platí, co bylo řečeno výše sub 1.1.

2.2. Zvláštní případy

a) **Zachování příslušnosti.** Jedná se o situaci, kdy po přenosu obvyklého bydliště dítěte je ještě po dobu tří měsíců zachována mezinárodní pravomoc (příslušnost) státu původního obvyklého bydliště za účelem úpravy styku s dítětem. Pod-

mínkou je, že nositel práva styku s dítětem má nadále obvyklé bydliště v tomto státě a neakceptoval příslušnost soudů státu nového.

b) **Příslušnost v případě únosu (neoprávněného odebrání nebo zadržení) dítěte.** V tomto případě se počítá se zachováním mezinárodní pravomoci (příslušnosti) původního státu, a to až do doby, kdy je na území jiného státu udělen souhlas k odebrání nebo zadržení dítěte, nebo v případě, že si dítě na území jiného státu zvyklo a je splněna alespoň jedna ze čtyř věcných podmínek, které nařízení stanoví v ustanovení čl. 10 písm. b).¹⁰⁾

c) **Pokračování v příslušnosti.** Jedná se o situaci, kdy má být o otázkách rodičovské zodpovědnosti rozhodováno současně s řízením o rozvod, rozluce či neplatnost manželství (čl. 12 odst. 1 nařízení Brusel IIa). Podmínkou v tomto případě je, že:

- I. alespoň jeden z rodičů má rodičovskou zodpovědnost k dítěti, nebo
- II. manželé a nositelé rodičovské zodpovědnosti v době zahájení řízení (1) příslušnost soudů výslovně nebo jiným jednoznačným způsobem přijali a (2) je to v zájmu dítěte.

Jinou situací „sdílení“ příslušnosti je mezinárodní pravomoc (příslušnost) ve věcech rodičovské zodpovědnosti, která se odvíjí od vedení jiného typu řízení, než je řízení o rozvod, rozluce či neplatnost manželství. V tomto případě lze vést současně s tímto jiným řízením i řízení o rodičovské zodpovědnosti v případě, že:

- I. dítě má silný vztah k danému státu zejména proto, že některý z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto státě obvyklé bydliště, nebo samo dítě je jeho příslušníkem, nebo
- II. všechny strany řízení v době zahájení řízení (1) příslušnost soudů výslovně nebo jiným jednoznačným způsobem přijaly a (2) je to v zájmu dítěte.

Pokud jde o podmínky zmíněné v předchozím textu vždy pod bodem II., jedná se o zvláštní případ prorogační smlouvy mezi rodiči a nositeli rodičovské zodpovědnosti, resp. mezi účastníky řízení, která může být uzavřena i konkludentně. V této otázce lze s napětím očekávat, jakým způsobem se vyvine judičiální praxe. Benevolence normotvůrce ve vztahu k formě se s ohledem na závažnost posuzovaných právních vztahů jeví poněkud nepřiměřená ve srovnání např. s úpravou prorogace v nařízení Brusel I.¹¹⁾ Je otázkou, zda „jiným jednoznačným způsobem přijetí příslušnosti“ je například podrobení se příslušnosti

¹⁰⁾ Rozbor těchto podmínek nepovažuje autor s ohledem na účel tohoto příspěvku za podstatný.

¹¹⁾ Srov. čl. 23 odst. 1 Nařízení Brusel I.

jednajícího soudního orgánu, jak ji zná nařízení Brusel I (tj. nevnesení námitky nepřislusnosti a aktivní účast subjektu na řízení). Lze se domnívat, že nikoliv, neboť nařízení Brusel IIa výslovně tento institut neupravuje. Vyřešení této otázky je však nanejvýš citlivé, neboť nedostatky přislusnosti jsou absolutně vyloučeny jako důvod k odepření uznání cizího rozhodnutí vydaného v působnosti nařízení Brusel IIa.

d) Přislusnost založená na přítomnosti dítěte.

V případě, že nelze zjistit obvyklé bydliště dítěte, jsou mezinárodně pravomocné (přislusné) soudy státu, kde se dítě nachází. V případě této úpravy došlo zřejmě k legislativní chybě. Při založení přislusnosti podle státu destinace dítěte totiž nařízení Brusel IIa počítá s tím, že se použije jen pro případy, kdy nelze bydliště dítěte určit v případech upravených ustanovením čl. 12; to je však případ pokračování v přislusnosti, jak je uvedena v předchozím bodu c). Avšak v případě této „sdílené“ přislusnosti se odvíjí přislusnost v řízení týkajícího se rodičovské zodpovědnosti od jiného souvisícího řízení a skutková okolnost místa obvyklého bydliště dítěte nehraje v tomto případě žádnou roli. Tak se lze domnívat, že odkaz neměl mířit na čl. 12, nýbrž na obecné pravidlo určování mezinárodní pravomoci (přislusnosti) ve věcech rodičovské zodpovědnosti podle čl. 8 nařízení Brusel IIa. To odpovídá ostatně i koncepci, kterou volí národní právní řády ve svých civilněprocesních řádech.

Přislusnost odvíjející se od místa přítomnosti dítěte se rovněž použije (čl. 13 odst. 2 nařízení Brusel IIa) na děti, které jsou uprchlíky, nebo osobami mezinárodně přemístěnými z důvodů nepokojů v jejich zemi.

e) Zbytková soudní přislusnost. V případě, že nelze odvodit mezinárodní přislusnost (pravomoc) podle předchozích kritérií, lze ji určit podle pravidel (vnitrostátního) práva.

Zvláštním institutem v oblasti mezinárodní přislusnosti (pravomoci) ve věcech rodičovské zodpovědnosti je **postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu**. Jde se o postup, který lze realizovat (1) z podnětu soudu, který vede řízení, (2) na návrh strany či (3) na žádost soudu jiného členského státu, k němuž má dítě zvláštní vztah (jedná se o stát místa aktuálního či bývalého obvyklého bydliště dítěte, dítě má státní přislusnost tohoto státu, jedná se o obvyklé bydliště nositele rodičovské zodpovědnosti nebo se zde nachází jmění dítěte a současně se jedná o opatření týkající se tohoto jmění). Nařízení Brusel IIa však zakotvuje tento institut jako zcela výjimečný a podmiňuje jej nejen zvláštním vztahem dítěte ke státu, kam má být věc postoupena a objektivního vhodnosti takového postupu, ale také existencí zájmu dítěte na postoupení a souhlasem alespoň jednoho účastníka řízení.

3. Uznání a výkon cizích rozhodnutí

Stejně jako v případě nařízení Brusel I je i v případě nařízení Brusel IIa ve srovnání s vymezením kritérií působnosti v oblasti určování mezinárodní pravomoci (přislusnosti) vymezení působnosti nařízení pro oblast uznání a výkonu velmi jednoduché. Rovněž zde lze hovořit o „ryzí intrakomunitaritě“, neboť nařízení Brusel IIa aplikuje pouze orgán členského státu Evropské unie a postupuje podle něj pouze ve vztahu k titulům, jež byly vydány na území jiného členského státu Evropské unie (mimo Dánska).¹²⁾

Pokud jde o časovou působnost nařízení Brusel IIa, bylo již v úvodu zmíněno, že nabylo v plném rozsahu účinnosti od 1. 3. 2005. Ustanovení čl. 67 až 70 obsahující úpravu zajištění forem institucionální spolupráce a podpory nabylo účinnosti již 1. 8. 2004.

Přechodná ustanovení k nařízení Brusel IIa stanoví zásadu, že podle nařízení se postupuje jak v otázkách určování mezinárodní pravomoci (přislusnosti), tak v otázkách uznání a výkonu podle pravidel nařízení Brusel IIa od okamžiku vstupu nařízení v účinnost (terminologií nařízení v platnost). Další pravidla rovněž obsahují úpravu možnosti použití nařízení Brusel IIa na řízení zahájená či vedená podle nařízení Brusel II.

Uznání a výkon podle nařízení Brusel IIa

Nařízení Brusel IIa zná dvě procedury uznání a vykonatelnosti rozhodnutí jiných členských států. Jednak je to obecná procedura, shodná téměř s tou, kterou zná nařízení Brusel I, jednak je to zvláštní procedura pro dva typy rozhodnutí – pro některá rozhodnutí o právu na styk s dítětem a některá rozhodnutí nařizující navrácení dítěte.

A. Obecná procedura

Obecná procedura je upravena, jak již bylo naznačeno, stejným způsobem jako úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí podle nařízení Brusel I. Proto lze v podrobnostech odkázat na výklad, jenž byl učiněn v předchozím díle seriálu.¹³⁾ Na tomto místě se lze věnovat toliko shrnutí procedury a rozboru několika odlišností.

Uznání a výkon rozhodnutí cizího členského státu, pokud se týká věci, jež spadá do rozsahu věcné působnosti nařízení Brusel IIa, probíhá ve třech fázích (řízení).

a) uznání rozhodnutí,

b) vykonatelnost rozhodnutí (resp. prohlášení vykonatelnosti, tzv. *exequatur*) a

c) výkon rozhodnutí.

¹²⁾ Viz však výjimku zmíněnou v rámci výkladu o vztahu nařízení Brusel IIa k jiným komunitárním nástrojům.

¹³⁾ In Kapitán, Z.: Uznání a výkon rozhodnutí podle nařízení Rady (ES) č. 44/2001. Právní fórum č. 7, 2005, str. 241 a násl.

Uznání rozhodnutí je automatické a *ex officio* se o něm nevede žádné řízení. Přezkoumání podmínek uznání je možné pouze na návrh (incidenčně) v samostatném řízení, anebo jako řešení prejudiciální otázky v jakémkoliv jiném řízení. Přezkoumání podmínek uznání je přesně stanoveno nařízením Brusel IIa a přezkoumání uznatelnosti nesmí být zaměřeno na věcný přezkum; důvody rozhodnutí tedy nelze hodnotit.

Vykonatelnost rozhodnutí je konstatována na základě návrhu kterékoliv ze stran. Rozhodnutí o vykonatelnosti je zaměřeno pouze na formální přezkum podmínek návrhu spočívající ve zhodnocení úplnosti jeho náležitostí. Proti rozhodnutí o vykonatelnosti lze podat opravný prostředek.

Výkon rozhodnutí je možný jedině tehdy, bylo-li rozhodnutí prohlášeno za vykonatelné. Výkon rozhodnutí se provádí v zásadě podle pravidel obsažených v národním právním řádu.

S ohledem na efektivitu řízení stanoví nařízení Brusel IIa zvláštní náležitost návrhu na uznání či prohlášení vykonatelnosti v případech, kdy je jejich předmětem rozhodnutí pro zmeškání. V takových případech musí být k návrhu přiložen (čl. 37 odst. 2 nařízení Brusel IIa):

a) prvopis nebo ověřený opis písemnosti, která potvrzuje, že straně, která se k řízení nedostavila, byl doručen návrh na zahájení řízení nebo jiná obdobná písemnost, nebo

b) jakákoliv písemnost, která osvědčuje, že odpůrce rozhodnutí jednoznačným způsobem přijal.

Tato zvláštní náležitost umožňuje soudu – bez nutnosti osvědčovat to zvláštním a procedurálně náročnějším způsobem (např. prostřednictvím úkonu mezinárodní právní pomoci) – poměrně rychle ověřit, že osoba, v jejíž neprospěch bylo rozhodnutí pro zmeškání vydáno, nebyla zkrácena na svém právu být slyšena. Pokud jí byla doručena žaloba, měla se v souladu se zásadou *vigilantibus iura* postarat o ochranu svých práv, a pokud jí bylo doručeno rozhodnutí pro zmeškání, měla možnost bránit se v případě nesplnění podmínek pro jeho vydání opravným prostředkem. Za této situace pak nemůže obstát při posouzení podmínek uznatelnosti námitka, že strana nemohla objektivně realizovat své právo být slyšena.

K jednotlivým řízením (o uznání, vykonatelnosti a výkonu) a k řízením o eventuelních opravných prostředcích jsou věcně a místně příslušné soudy uvedené v seznamech, které členské státy předávají Komisi dle čl. 68 nařízení Brusel IIa. Aktuální údaje pro všechny členské státy jsou dostupné i ve shora zmíněném Evropském soudním atlasu ve věcech občanských.

Některé další zvláštnosti ve srovnání s nařízením Brusel I

a) Důvody neuznání ve věci rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné

■ **Zjevný rozpor s veřejným pořádkem státu místa uznání** [čl. 22 písm. a) nařízení Brusel IIa]. Tento důvod se neliší od formulace obsažené v čl. 34 odst. 1 nařízení Brusel I.

■ **Vady řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí pro zmeškání** [čl. 22 písm. b) nařízení Brusel IIa]. Rozdíl ve formulaci důvodu odepření uznání podle čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I je především terminologický.

■ **Res iudicata a překážky jí podobné** [čl. 22 písm. c) a d) nařízení Brusel IIa]. Rozdíly s důvody odepření uznání podle čl. 34 odst. 3 a 4 nařízení Brusel I jsou opět terminologické.

S ohledem na minimální odlišnost odíracích důvodů pro rozhodnutí týkajících se rozvodu, rozluky či prohlášení neplatnosti manželství je možno odkázat na podrobnosti výkladu v předchozím dílu tohoto seriálu.

b) Důvody neuznání ve věcech rodičovské zodpovědnosti

■ **Zjevný rozpor s veřejným pořádkem státu místa uznání** [čl. 23 písm. a) nařízení Brusel IIa]. Tento důvod se podstatně liší jak od formulace důvodu v čl. 22 písm. a) nařízení Brusel IIa, tak v čl. 34 odst. 1 nařízení Brusel I. Tato odlišnost spočívá v tom, že při posuzování rozporu s veřejným pořádkem je podle čl. 23 písm. a) nařízení Brusel IIa třeba brát v úvahu rovněž **zájem dítěte**. Takováto formulace veřejného pořádku, resp. podmínek odepření uznání, je zcela ojedinělá. Je otázkou, co judičiální praxe při výkladu tohoto ustanovení přinese. Nicméně z hlediska doktrinárního se její tento přístup poněkud nekonceptní. Jednak už sama formulace bruselských nařízení, která hovoří o zjevném rozporu s veřejným pořádkem, je opředena celou řadou otazníků, byť je akceptována s odůvodněním, že normotvůrce hodlal zdůraznit výjimečnost aplikace veřejného pořádku.

Výslovná úprava nutnosti zohlednit zájmy dítěte vyvolává dojem, že by měly být hodnoty, jež představují veřejný pořádek, ještě dále vnitřně stratifikovány, jakoby některé „zásadní hodnoty, na nichž je nutno bez výhrad trvat“, měly větší význam než jiné. Tento přístup se ale jeví neopodstatněný, neboť následek rozporu s kteroukoliv hodnotou veřejného pořádku je vždy stejný – v tomto případě neuznání cizího rozhodnutí. Formulace čl. 23 písm. a) nařízení Brusel IIa vede k závěru, že rozpor se zájmy dítěte je jakousi ještě vyšší hodnotou, která může derogovat jiné

zásadní hodnoty. Respektování zájmů dítěte jistě představuje hodnotu veřejného pořádku (přinejmenším s odkazem na formulaci principu nejvyššího blaha dítěte v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Zvolená formulace nařízení může vést k výkladu, že i kdyby byl dán rozpor s veřejným pořádkem, k neuznání rozhodnutí by nedošlo, bylo-li by to v zájmu dítěte. Tento výklad je ale nekoncepční, neboť proti sobě staví systém hodnot ztělesňovaných veřejným pořádkem, který by měl být jednotný a souladný.

■ **Vydání rozhodnutí, aniž mohlo dítě využít práva být slyšeno** [čl. 23 písm. b) nařízení Brusel IIa]. Doslovná formulace tohoto odvolacího důvodu stanoví ještě další podmínky. I když dítě nemohlo využít práva být slyšeno, nezaloží tato okolnost důvod odepření, pokud došlo k této situaci v naléhavých případech. Druhou podmínkou je, že nemožností využít právo slyšení byly porušeny základní procesní zásady ve státě místa vydání rozhodnutí. Tato na první pohled nenápadná podmínka však může mít zásadní vliv. Právo dítěte na slyšení v řízení nemusí být upraveno vůbec v národních právních řádech (i do českého vnitrostátního práva se ve větší míře oprávnění dítěte být slyšeno dostalo až novelou zákona o rodině z roku 1998). Fakt, že tento stav lze považovat za formálně-právně problematicky napaditelný, vyplývá mimo jiné ze skutečnosti, že ustanovení čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte – které je základním ustanovením (konkretizovaným následujícím odstavcem 2), jež zakotvuje právo dítěte na slyšení – je ustanovením nepřímým aplikovatelným, jehož se jednotlivce nemůže dovolat.¹⁴⁾

Prostředek, jak by bylo možno právo na slyšení respektovat, resp. je prosadit, lze vidět v rozporu s veřejným pořádkem státu místa uznání dle čl. 23 písm. a) nařízení Brusel IIa.

■ **Vady řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí pro zmeškání** [čl. 22 písm. b) nařízení Brusel IIa]; formulace důvodu je obdobná jako v případě rozhodnutí týkajících se manželství [čl. 22 písm. b)

¹⁴⁾ Čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (publikována v č. 104/1991 Sb.) zní:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Fakt, že se jedná o ustanovení nepřímým aplikovatelné, dosvědčuje okolnost, že adresátem povinnosti dle odst. 1 je jednoznačně smluvní stát. Odstavec druhý pak slouží k konkretizaci odstavce prvního (arg.: „za tímto účelem“).

nařízení Brusel IIa]. Rozdíl spočívá v rozsahu osob, v jejichž prospěch je tento důvod formulován – u rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti to není odpůrce, ale kterákoliv strana. Z hlediska věcného však rozdíl neexistuje.

■ **Zásah do práv osoby, jež tvrdí, že bylo rozhodnutím zasaženo do její rodičovské zodpovědnosti, aniž tato osoba mohla využít svého práva být slyšena** [čl. 23 písm. d) nařízení Brusel IIa]. Jedná se o specifický odvolací důvod pro případ, že existuje osoba, jejíž zájmy byly řízením dotčeny, avšak nemohla na řízení participovat. Zvláštností tohoto důvodu je, že se jedná o důvod návrhový; k ostatním odvolacím důvodům se přihlíží *ex officio*.

■ **Res iudicata a překážky jí podobné** [čl. 23 písm. e) a f) nařízení Brusel IIa]. Platí o nich totéž, co bylo řečeno výše u důvodů dle čl. 22 písm. c) a d) nařízení Brusel IIa.

■ **Nedodržení procedury dle čl. 56 nařízení Brusel IIa** [čl. 23 písm. g) nařízení Brusel IIa]. Mělo být dítě umístěno do ústavní nebo pěstounské péče na území cizího státu, je soud povinen – pokud to vyžaduje právo tohoto cizího státu – konzultovat příslušný orgán v tomto státě; umístění je pak možné jen tehdy, byl-li udělen souhlas příslušným orgánem dožadovaného státu. Nedodržení této procedury zakládá samostatný odvolací důvod.

c) Nedostatky mezinárodní pravomoci (příslušnosti)

Podstatnou společnou odlišností v úpravě odvolacích důvodů je, že nařízení Brusel IIa ve srovnání s nařízením Brusel I nezná důvod odepření spočívající v nedostatku založení mezinárodní pravomoci (příslušnosti). Přezkum podmínek mezinárodní pravomoci (příslušnosti) je nařízením Brusel IIa výslovně vyloučen a vady mezinárodní pravomoci (příslušnosti) nemohou zakládat ani rozpor s veřejným pořádkem (čl. 24 nařízení Brusel IIa).

d) Odlišnost právních řádů

Zřejmě z důvodů preventivních (neboť tuto otázku praxe i nauka mezinárodního práva soukromého řešila) nařízení Brusel IIa zdůrazňuje (čl. 25), že důvodem zamítnutí návrhu na uznání rozhodnutí se nemůže stát okolnost, že právo státu, v němž se žádá o uznání, za stejných okolností nepřipouští rozvod nebo prohlášení manželství za neplatné. Je to rozvedení zákazu přezkumu věcné správnosti rozhodnutí a současně je to i signál ve vztahu k aplikaci výhrady veřejného pořádku, jenž *implicitě* zdůrazňuje, že sama okolnost odlišnosti právních řádů nemůže být příčinou rozporu s veřejným pořádkem.

B. Zvláštní procedura

Vzhledem k tomu, že jsou typy rozhodnutí, na rychlosti jejichž výkonu existuje eminentní zájem (zejm. s ohledem na požadavek ochrany zájmů dítěte), zakotvuje nařízení Brusel IIa zrychlenou proceduru uznání a výkonu pro:

a) rozhodnutí o právu na styk s dítětem,

b) rozhodnutí o navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno nebo zadrženo.

Podstatou zkrácení těchto řízení je, že rozhodnutí v těchto věcech vydané na území jednoho členského státu se automaticky uznávají na území jiného členského státu **bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námitky proti uznání rozhodnutí**. Podmínkou tohoto postupu je, že soud (terminologií nařízení Brusel IIa soudce) vydá zvláštní osvědčení na jednotném formuláři, jehož vzor stanoví příloha č. III (osvědčení týkající se práva na styk s dítětem), resp. příloha č. IV (osvědčení týkající se navrácení dítěte) nařízení Brusel IIa. Proti vydání tohoto osvědčení není přípustný opravný prostředek. Osvědčení se vydává v jazyce původního rozhodnutí a je právně účinné jen v mezích vykonatelnosti rozhodnutí.

Tato zkrácená procedura s nemožností opravných prostředků je možná proto, že se jedná o rozhodnutí ve věcech, o nichž lze v případě změny poměrů rozhodnout znovu (jinak). Z hlediska formálního je tato procedura podmíněna stanovením podmínek, za kterých může být vydáno osvědčení o rozhodnutí.

Soud (soudce), jenž vydal původní rozhodnutí, může vydat osvědčení týkající se rozhodnutí ohledně:

a) práva na styk s dítětem

1. v případě vydání rozsudku pro zmeškání tehdy, pokud byla osoba, která se k řízení nedostavila, písemně vyzooměna o zahájení řízení v dostatečném předstihu a takovým způsobem, který by této osobě umožnil přípravu na jednání před soudem, nebo byla osobě písemnost doručena, ale nikoliv v souladu s těmito podmínkami, nicméně je zjištěno, že tato osoba rozhodnutí jednoznačným způsobem přijala,
2. všechny dotčené strany dostaly příležitost být vyslechnuty,
3. dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, pokud nebyl výslech považován za nevhodný.

Osvědčení se vydává u rozhodnutí týkajících se práva na styk s dítětem automaticky, pokud má posuzovaný vztah v době vydání rozhodnutí přeshraniční povahu. Pokud přeshraniční povahu získá následně (např. v důsledku přestěhování osoby oprávněně ke styku s dítětem), vydává se osvědčení na žádost.

b) navrácení dítěte

1. dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, pokud nebyl výslech považován za nevhodný,
2. strany dostaly příležitost být vyslechnuty,
3. soud při vydání svého rozhodnutí přihlédl k důvodům a důkazům, na jejichž základě bylo vydáno rozhodnutí dle čl. 13 Haagské úmluvy z roku 1980.¹⁵⁾

Zvláštní povaha osvědčení ve srovnání s osvědčením vydávaným v rámci obecné procedury spočívá v tom, že má osvědčit možnost účastníků řízení participovat na řízení, neboť nedostatky v této oblasti zakládají za jiných okolností odepření uznání rozhodnutí. Jestliže je soud oprávněn vydat osvědčení jen za situace, kdy jsou splněny shora uvedené podmínky, je tím „dopředu deklarováno“, že neexistuje zásadní procedurální nedostatek, který by zakládal odepření uznání na území jiného členského státu. Z hlediska věcného se tak vychází z premisy, že standard věcných podmínek vydání těchto typů rozhodnutí je ve všech členských státech Evropské unie stejný.

Další prostředek ochrany spočívá v tom, že rozhodnutí lze vykonat jen tehdy, pokud neexistuje později vydané a vykonatelné rozhodnutí ve věci styku s dítětem či navrácení dítěte (bez ohledu na místo vydání tohoto rozhodnutí).

Problémem, se kterým se pokouší vyrovnat i nařízení Brusel IIa, je situace, kdy uznávané rozhodnutí týkající se styku s dítětem zcela nebo dostatečně neuvádí nezbytné podmínky realizace práva styku. Vzhledem k tomu, že by tato neurčitost způsobovala nemožnost výkonu rozhodnutí, zakotvuje čl. 48 odst. 1 nařízení Brusel IIa možnost, aby soud státu místa výkonu stanovil praktické podmínky organizace výkonu práva na styk za předpokladu, že základní obsah původního rozhodnutí bude nedotčen.

¹⁵⁾ Ustanovení čl. 13 Haagské Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (publikována v č. 34/1998 Sb.) zní:

Bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožadovaného státu povinen naříditi navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že:

- a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo
- b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újme nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.

Soudní nebo správní orgán může také odmítnout naříditi návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům.

Při hodnocení okolností uvedených v tomto článku soudní a správní orgány musí přihlídnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte.

Vztah k jiným nástrojům

Ustanovení čl. 59 až 63 obsahují úpravu vztahu nařízení Brusel IIa k jiným nástrojům regulace vztahů, vyplývajících z řízení o rozvod, rozluku a neplatnost manželství a z řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti ve vztazích s mezinárodním prvkem.

Z obsahu těchto pravidel lze vyvodit následující stručné závěry:

- Vztah mezi nařízením Brusel IIa a mezinárodními smlouvami uzavřenými mezi členskými státy je vztahem speciality a nařízení je nahrazuje s přesně stanovenými výjimkami [možnost prohlásit používání dohody mezi Dánskem, Finskem, Islandem, Norskem a Švédskem uvedené v čl. 59 odst. 2 písm. b) nařízení Brusel IIa před nařízením].
- Nařízení nahrazuje ve vztahu mezi členskými státy Evropské unie (mimo Dánska) multilaterální mezinárodní smlouvy, jejichž výčet je uveden v čl. 60 nařízení Brusel IIa (např. Haagská úmluva ze dne 5. 10. 1961, o pravomoci orgánů a použitelném právu při ochraně nezletilých,¹⁶⁾ Haagské úmluvy ze dne 1. 6. 1970, o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití,¹⁷⁾ aj.), a to v rozsahu těch otázek, které jsou upraveny nařízením.
- Nařízení Brusel IIa vymezuje zvláštní vztah k Haagské Úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí z 19. října 1996.¹⁸⁾ V jejím případě překračuje působnost nařízení meze intrakomunitarity, neboť nařízení se před úmluvou použije i tehdy, pokud:

¹⁶⁾ Česká republika není smluvním státem.

¹⁷⁾ Česká republika je smluvním státem, smlouva publikována v č. 131/1976 Sb.

¹⁸⁾ Česká republika je smluvním státem, smlouva publikována v č. 141/2001 Sb. m. s.

- dotčené dítě má bydliště na území členského státu Evropské unie (i když jiným dotčeným státem není stát Evropské unie),
 - se jedná na území členského státu Evropské unie o uznání a výkon rozhodnutí soudu jiného členského státu Evropské unie a dítě má přitom obvyklé bydliště na území třetího (nečlenského) státu, který je však smluvním státem úmluvy.
- d) Rozhodnutí vydaná na základě smluv členských států se Svatým stolcem se uznávají podle pravidel obsažených v nařízení (rozhodnutí o neplatnosti manželství). Přezkum těchto rozhodnutí může ve Španělsku, v Itálii a na Maltě¹⁹⁾ podléhat stejným pravidlům a kontrolám, které se používají v souladu s mezinárodními smlouvami uzavřenými se Svatým stolcem.

Závěrem

Z hlediska délky svého právního života je úprava nařízení Brusel II a IIa úpravou mladou, s jejíž aplikací existují jen pramalé praktické zkušenosti. Ke chvále těchto nástrojů lze snad už teď říci, že širší vymezení okruhu vztahů, k němuž došlo přijetím nařízení Brusel IIa, je ku prospěchu věci především s ohledem na fakt, že problematika uznání a výkonu ve věcech rodinných je pro svou zdlouhavost a formálnost založenou tradičními nástroji mezinárodního práva soukromého problémem, jehož palčivost by mělo právě používání nařízení v rámci Evropské unie odstranit. To platí zejména s ohledem na „krátkou“ verzi uznávací a vykonávací procedury ve věcech výkonu péče o nezletilé a ve věcech návratu dětí.

¹⁹⁾ Rozšíření působnosti úpravy na Maltu bylo provedeno novelou obsaženou v nařízení Rady (ES) č. 2116/2004, kterým se s ohledem na smlouvy se Svatým stolcem mění nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, kterým se zrušuje nařízení Rady (ES) č. 1347/2000.

Mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy ČR a otázky související

NADĚŽDA ŠIŠKOVÁ

Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., známý též jako „euronovela Ústavy“, který nabyt účinnosti dne 1. června 2002, modifikoval především dosavadní článek 10 Ústavy. Nový čl. 10 je stěžejní normou této novely, která významně posiluje mezinárodní a evropský rozměr Ústavy ČR a je vedena snahou zajistit přechod od dualistického modelu úpravy vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva k monistickému.

Nové znění ustanovení čl. 10 nejen určuje předpoklady pro inkorporaci mezinárodních smluv do právního řádu ČR, ale rovněž vymezuje podmínky aplikace takto inkorporovaných smluv orgány veřejné moci, včetně vztahu uvedených smluv k zákonům, které jsou s nimi v rozporu.

V této souvislosti je čl. 10 považován za široce koncipovanou (kvazigenerální) recepční klauzuli, jež do českého práva vtahuje velkou skupinu mezinárodních smluv definovaných čistě podle formálních znaků,¹⁾ na rozdíl od čl. 10 původně zakotvené poměrně úzké kategorie mezinárodních smluv, a to ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána.

Z dikce nového znění čl. 10 vyplývá, že součástí českého právního řádu se automaticky stávají všechny ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, u kterých byly splněny i další určité podmínky (podrobněji viz dále).

Pojem „mezinárodní smlouva“

Při interpretaci pojmu „mezinárodní smlouva“ je nutno přistupovat z pozic mezinárodního práva. Zejména v souladu s čl. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z r. 1969 (vyhlášena pod č. 15/1988 Sb.) za je smlouvu považována „mezinárodní dohoda uzavřená mezi státy písemnou formou, řídicí se mezinárodním právem, sepsaná v jediné či více souvisejících listinách, ať je její název jakýkoliv“.

Smlouvy jakožto hlavní prameny úpravy vztahů mezi státy nesou různá označení – úmluva, smlou-

va, dohoda, charta, protokol, ujednání atd., což samo o sobě nevypovídá o právním významu a režimu těchto aktů. Proto s ohledem na značnou diverzitu mezinárodních smluv a četnost jejich označení je vhodné rovněž uvést vymezení i pojmových znaků těchto aktů, jak je to učiněno v doktríně. Mezinárodní smlouva, zejména:

- má povahu dohody, tedy souhlasného projevu vůle stran,
- jejími stranami jsou výhradně subjekty mezinárodního práva,
- následkem souhlasného projevu vůle jsou právní účinky, a to vznik, změna nebo zánik mezinárodně právních vztahů, resp. pravidla chování,
- její právní režim je určen mezinárodním právem.²⁾

Pro zajištění vnitrostátních právních účinků mezinárodních smluv je nutno uskutečnit recepci těchto aktů, tj. zajistit přenos jejich obsahu do vnitrostátního práva jedním ze způsobů volených zákonodárcem (transformace, adaptace, inkorporace, adopce). Článek 10 Ústavy, jak již bylo zmiňováno, vychází z inkorporace.

Inkorporace mezinárodních smluv

Pro inkorporaci, která předpokládá vtažení normy mezinárodního práva do českého právního řádu, aniž by přitom ztrácela formu mezinárodního práva, a tudíž i svou mezinárodněprávní kvalitu, je zapotřebí splnění čtyř základních podmínek, jimiž jsou:

- ratifikace mezinárodní smlouvy,
- souhlas Parlamentu s posléze ratifikovanou mezinárodní smlouvou,
- vnitrostátní vyhlášení mezinárodní smlouvy, tj. její publikace ve Sbírce mezinárodních smluv,
- závaznost smlouvy pro Českou republiku.

Důvodová zpráva k návrhu euronovely uvádí ještě jednu subsidiární podmínku, totiž to, „že Parla-

¹⁾ Malenovský, J.: Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR. Právník, č. 9, 2003, str. 847.

²⁾ Týč, V.: Právo mezinárodních smluv. Masarykova univerzita Brno, Brno, 1995, str. 12.

PRÁVNICKÁ LITERATURA Z NAKLADATELSTVÍ ASPI

Nový správní řád, zákon č. 500/2004 Sb.**Code Of Administrative Procedure (Vladimír Vopálka, editor)**

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, má nabýt účinnosti od 1. ledna 2006. Katedra správního práva a správní vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR uspořádala k zákonu kolokvium, na kterém se jeho účastníci zabývali základními instituty nové úpravy procesů v oblasti veřejné správy.

Jedním z výsledků rozprav je i tento sborník, doplněný textem zákona a jeho překladem do angličtiny.

Nový správní řád se dotýká nejen pracovníků správy, ale především široké veřejnosti, neboť jeho pravidla upravují vztahy ke správním orgánům prakticky ve všech oblastech jejich působení. Cílem publikovaných příspěvků je vysvětlit hlavní instituty nové zákonné úpravy, objasnit jejich teoretický základ a v neposlední řadě všem usnadnit jednání na úřadech po 1. lednu 2006.

cena 490 Kč, 556 stran, brož.